

Тетяна Жулід,

заступник директора бібліотеки Харківського державного медичного університету, пошукувач кафедри інформатики та інформаційних технологій ХДАК

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ББД «ХВОРОБА АЛЬЦГЕЙМЕРА»

Розвиток інформаційних та комунікаційних технологій впливає на виробництво бібліографічної продукції, зумовлює структурні, кількісні й якісні зміни в системі інформаційних ресурсів. Проблемно-орієнтовані бібліографічні бази даних (ББД) у проведенні науково-дослідних робіт - перспективний напрям інформаційного забезпечення спеціалістів. У статті висвітлюються результати використання проблемно-орієнтованої ББД «Хвороба Альцгеймера» в інформаційному обслуговуванні фахівців-медиків.

Використання комп'ютерних технологій для створення інформаційних ресурсів (ІР) - перспективний напрям у роботі інформаційних служб і бібліотек. Передусім це розробка й побудова баз даних. Надмірність ІР, що пропонуються в міжнародних мережах, спричинює проблему відбору необхідної інформації, тому особливого значення набуває системний аналіз інформаційного документного потоку, створення спеціалізованих проблемно-орієнтованих БД, спрямованих на інформаційне забезпечення конкретних досліджень.

Особливу роль інформаційна підтримка наукової і практичної діяльності набуває в медицині.

На базі існуючих ІР на компактних оптичних дисках (КОД) можливе створення нових інформаційних продуктів. Для деяких спеціальних бібліотек (медичних, сільськогосподарських, хімічних тощо) недоцільно й досить дорого придбавати політематичні, охоплюючі різні галузі БД на CD-ROM, але відбіркова інформація за профілем цих книгозбірень була б для них дуже корисною. Причому цей інформаційний продукт може бути синтезом не лише однієї БД на CD-ROM, а й групи БД, що істотно посилять його інформаційну цінність¹.

Необхідність інформаційного забезпечення розв'язання однієї з найактуальніших проблем

сучасної медицини і біології - хвороби Альцгеймера, розвиток якої руйнує інтелект, пам'ять та призводить до деградації особистості, зумовила створення відповідної проблемно-орієнтованої ББД. Одне із найпоширеніших захворювань, що можуть супроводжувати похилий вік, вважається невиліковним. Отже, ця проблема не суто медична, а й соціальна, її досліджують не лише геріатри, психіатри, невропатологи, терапевти, а й біологи, біохіміки, генетики, соціологи, організатори охорони здоров'я. Таким чином, з одного боку, спостерігається зростаючий потік публікацій за названим напрямом, а з іншого - необхідність в отриманні оперативної інформації, з огляду на відсутність чіткого уявлення про етіопатогенез хвороби, складність діагностики й незадовільну ефективність запропонованих методів лікування. Тому очевидні актуальність і доцільність конкретизації роботи за напрямом розробки інформаційного забезпечення досліджень з даної хвороби. ББД з цього питання створюється в нашій країні вперше і сприяє втіленню в життя закону «Про національну програму інформатизації» та «Концепції державної політики інформатизації охорони здоров'я України», програми Президента країни «Здоров'я літніх людей». БД створено на основі загальнодоступних ІР у режимі он-лайн і на CD-ROM, ББД «Medline», «The New England Journal of Medicine», «ClinPSYC», «Current Contents», «Springer CD-ROM Cataloge», «Российская меди-

¹Третяк С. БД на компактних оптичних дисках у наукових бібліотеках // Бібл. вісн. - 1998. - №1. - С.15.

цина», каталогів медичних бібліотек: Державної наукової медичної (м. Київ), Харківської державної наукової медичної; Харківського державного медичного університету, бібліотек НДІ: Українського НДІ клінічної та експериментальної неврології та психіатрії, Інституту геронтології АМН України, Київського НДІ загальної та судової психіатрії; Асоціації психіатрів України, реферативних журналів та інших відповідних видань за 1993-1999 рр. З переглянутих джерел було відібрано понад 500 документів. Такий принцип допомагає об'єктивно простежити характерну динаміку розвитку наукових досліджень, визначити пріоритетні аспекти розв'язання проблеми хвороби Альцгеймера. Розроблене структурне дерево БД дає змогу здійснювати високоефективний пошук і одержати інформацію в максимально зручній формі. Види пошуку в БД: тематичний; предметний (за рубрикою, ключовими словами); за автором; датою видання; номером документа. БД забезпечує багатоаспектне структурування інформації. Щоб мати сумісність пошуку в різних БД, назви основних розділів і ключові слова подаються англійською мовою. Для предметного індексування використано УДК і російську версію словника-тезауруса Medical Subject Headings. Це забезпечує додержання єдиної термінології. До англійських джерел подається анотація. Глибока ретроспектива інформаційного документного масиву і розвинута система індексування кожного документа в БД надають широкі можливості для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Створена ББД забезпечує найповнішу візуалізацію предметного поля, а структурне дерево БД сприяє вивченню визначеної проблеми, допомагає ефективно простежити пріоритетні аспекти її розв'язання.

Структурне дерево ББД «Хвороба Альцгеймера»

У свою чергу, кожний розділ розбито на три рівні ієрархії, з тематикою наповнення, характерною для кожної хвороби.

Наприклад:

Зразок подання документа в БД «Хвороба Альцгеймера»

Запись 3
 Proof of efficacy of the ginkgo biloba special extract EGb 761 in outpatients suffering from mild to moderate primary degenerative dementia of the Alzheimer type or multi-infarct dementia. / S. Kanowski, W.M. Herrmann, K. Stephan et al.; Department of Gerontopsychiatry, Free University Berlin, Germany // Pharmacopsychiatry. - 1996.- Vol. 29, №2, Mar.- P. 47-56 УДК 616.894-053.8+616.892.2]-085
 АВТОРЬ: Kanowski S., Herrmann W.M., Stephan K., Wierich W., Horr R.
 РУБРИКА : АЛЬЦГЕЙМЕРА БОЛЕЗНЬ. ALZHEIMER'S DISEASE
 УРОВЕНЬ-1: ТЕРАПИЯ. THERAPY
 УРОВЕНЬ-2: ДРУГИЕ ПРЕПАРАТЫ
 КЛЮЧ. СЛОВА (рус.): ГИНКГО БИЛОВА, ДЕМЕНЦИЯ, СВОБОДНЫХ РАДИКАЛОВ АКЦЕПТОРЫ, ДЕМЕНЦИЯ МУЛЬТИИНФАРКТНАЯ
 КЛЮЧ. СЛОВА (англ.): GINKGO BILOBA, DEMENTIA, FREE RADICAL SCAVENGERS. DEMENTIA MULTI-INFARCT
 АННОТАЦИЯ: Лечение деменции альцгеймеровского типа (ДАТ) и мультиинфарктной деменции (МИД) путем применения экстракта гинкго билобы клинически эффективно, лекарство хорошо переносится.

Запись 463
 Фролькис В. В. Биология старения: прогнозы, вопросы и надежды / Институт геронтологии АМН Украины // Проблемы старения и долголетия. - 1996. - № 3 -4. - С. 119-136. - Рез. англ. - Библиогр.: с. 135-136 (15 назв.) УДК 612.67/68.001.1:577.7
 РУБРИКА : АЛЬЦГЕЙМЕРА БОЛЕЗНЬ. ALZHEIMER'S DISEASE
 УРОВЕНЬ-1: ОБЩИЙ ОТДЕЛ. GENERAL
 УРОВЕНЬ-2: РУКОВОДСТВА, МОНОГРАФИИ И ОБЩИЕ ОБЗОРЫ
 КЛЮЧ. СЛОВА (рус.): СТАРЕНИЕ, ГЕРОНТОЛОГИЯ, ЖИЗНИ ОЖИДАЕМАЯ ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ
 КЛЮЧ. СЛОВА (англ.): AGING, GERIATRICS, LIFE EXPECTANCY

Проект «Подання в Internet проблемно-орієнтованої анотованої ББД «Хвороба Альцгеймера» став переможцем конкурсу «Медицинский Internet. Інформаційні ресурси для лікарів» у програмі «Сприяння розвитку Internet в Україні» Міжнародного фонду «Відродження». Вільний доступ до цієї ББД в Internet є ефективним засобом за-

безпечення інформацією науковців і практиків, які працюють у даному напрямі, він сприятиме вирішенню багатьох питань хвороби і, зокрема, як підкреслював В.В.Фролькіс, превентивної терапії її ранніх стадій з використанням для лікування цієї хвороби препарату унітіолу, створеного в Інституті фармакології АМН України.

На основі виявлення кластерних пучків публікацій і оглядових робіт з мета-аналізом вивчення даної проблеми вчені-медики запропонували роз-

почати пілотне клінічне дослідження. БД є його науково-інформаційним підґрунтям в лікуванні хвороби Альцгеймера в ранніх стадіях, здійснюваному в Українському НДІ клінічної та експериментальної неврології і психіатрії.

Базою даних в Internet зможуть користуватися медичні вузи, заклади післядипломної освіти лікарів, відповідні спеціалізовані лікарні, науково-дослідні центри України, СНД.

Огляди. Рецензії. Повідомлення

Микола Федорович Сумцов (1854 – 1922): Бібліогр. покажч. / Ін-т історії України НАН України; Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка; Уклад.: Н.І.Полянська та ін. – К.: Рід. край, 1999. – 240 с.

Бібліографічний покажчик, присвячений видатному українському фольклористу, етнографу, літературознавцю і громадському діячеві Миколі Федоровичу Сумцову, підготовлено працівниками Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г.Короленка.

Учений залишив багатющу творчу спадщину, яка має неocenенне значення для вивчення історії культури нашої держави.

У вступній статті «Життя — на користь Україні», написаній одним із наукових редакторів покажчика, доц., завкафедрою історії України і музеєзнавства ХДАК В.З.Фрадкіним, аналізується життєвий та творчий шлях М.Ф.Сумцова. Автор вважає його слобожанським спадкоємцем Г.С.Сковороди, В.Н.Каразіна, українських романтиків 20 – 30-х років XIX ст. На його думку, пристрасний пропагандист і популяризатор наукових знань, ідей гуманізму, свободи й прогресу, Сумцов був особистістю, людиною високих моральних якостей, у котрій поєднувались неабиякий хист науковця і запальність полум'яного патріота.

Покажчик «Микола Федорович Сумцов (1854-1922)», де зареєстровано 2455 бібліографічних записів, складається з двох частин. До першої ввійшли наукові праці, нотатки, рецензії вченого, які протягом 1878-1997 рр. видавалися окремо або були опубліковані в періодичних виданнях українською, російською та іншими мовами.

До другої частини включено літературу про М.Ф.Сумцова, накопичену з початку 80-х років XIX ст. по 1997 р. Це загальні та спеціальні роботи з оцінками наукових поглядів ученого, рецензії і відгуки на його дослідження, присвячені йому ювілейні видання з біографічними матеріалами, листу-

вання дослідника з видатними діячами науки та культури, спогади, виклади промов, опубліковані в періодичних виданнях. Складачі зробили й спробу зібрати публікації вченого та рецензії на його праці, вміщені в іноземній періодиці. На жаль, деякі з них не відображені в покажчику через відсутність у Харькові цих видань.

Шляхом копітного пошуку упорядникам удалося виявити багато робіт, не зареєстрованих у попередніх бібліографіях, складених з нагоди 25-ти й 30-річчя науково-педагогічної і громадської діяльності М.Ф.Сумцова. Проте видання не можна вважати вичерпно повним, адже коло джерел, у яких опубліковані праці вченого, є вельми широким і врахувати їх усі практично неможливо.

Покажчик виданий київським видавництвом «Рідний край» за сприяння Інституту історії України НАН України, за фінансової підтримки директора Харківського РСР Украероруху, почесного краєзнавця України В.О.Григорєцького. Досить великий для такого типу видань тираж (1000 прим.) сприятиме подальшій популяризації творчого доробку М.Ф.Сумцова. Видання, безумовно, має певну наукову цінність, незважаючи навіть на одну досить прикру похибку (з вини друкарні пропущено 42 позиції).

Посібник знадобиться історикам, етнографам, літературознавцям, а також усім, хто цікавиться історією вітчизняної культури.

*С.М.Миценко,
зав. редакційно-видавничим відділом ХДНБ
ім. В.Г.Короленка*